

ביד הלשון

סוגיות לשוניות בפרשת השבוע

"

תרצה יהודה – מפקחת הוראת עברית
הרב יעקב אלבירט – מפקח כולל

שַׁבָּתִים שנת ה'תשע"ט עלון 40

וַיִּקְרָאוּ בַסֵּפֶר וַיְבִינּוּ בַמִּקְרָא" (נחמיה ח', ח') הגייה נכונה והסבר לתורה ולמפרשיה

וַיִּקְרָאוּ בַסֵּפֶר

"וְהָיָה כְּקִרְבָּכֶם אֶל-הַמִּלְוֹזְמוֹה" (כ, ב)

יש לקרוא את האות קי בקמץ גדול (A) ואת האות רי בקמץ קטן (O).
כיצד יודעים זאת? ליד הקמץ מתחת לאות קי יש מתג. הטעם הזה מראה שמדובר בתנועה גדולה – קמץ גדול.

וַיִּי חִיבוֹר

"וְעִשִּׂיתֶם לוֹ" (יט, יט) וכן "וַיִּזְטְאֶתֶם" (כ, יח)

וַיִּי חִיבוֹר מקבלת את תנועת החטף שבאה אחריה ולכן היא מנוקדת בפתח ולא בשווא כבדרך כלל.

דגש קל

"אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ" (יז, א)

האותיות בג"ד כפ"ת בראש מילה ואחרי שווא נח מנוקדות בדגש קל.
אולם במקרא אותיות אלה יהיו רפות ולא דגושות אם המילה שלפניהן מסתיימת בתנועה ובטעם מחבר.

וכן "לֹא-תִטֶּה מִשְׁפָּט", "בִּי-הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת-וְזָדָשׁ", "כִּי בָּם בָּזָז" וכדומה.

ה"א הידיעה

"לְכָל-הָעָרִים הַרְוֹזֶקֶת בְּמִזְבֵּחַ מִאֵד
אֲשֶׁר לֹא-בְמַעְרֵי הַגּוֹיִם-הָאֵלֶּה הָנָה"
"רֶק בְּמַעְרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה"

ה"א הידיעה תנוקד בדרך כלל בפתח ואחריה דגש חזק.
לפני האותיות הגרוניות "האח רע" הניקוד משתנה כמובא בפסוקים הנ"ל.
לפני ע' המנוקדת בקמץ, ה"א הידיעה תנוקד בסגול: הָעָרִים.
לפני האות א' תנוקד הה"א בקמץ הָאֵלֶּה.

סמיכות

"וּבְעֶרְתָּ דָם-הַנֶּקִי מִיִּשְׂרָאֵל..." (יט, ג)
דָם-הַנֶּקִי = הדם של האיש הנקי. יש כאן סמיכות ולא שם עצם ותואר, כמו
"בעל השור".

יש לכך מספר עדויות:

- ✓ יש מֶקֶף בין שתי המילים. המקף מחבר בין שתי מילים.
- ✓ בצירוף סמיכות ה"א הידיעה מתווספת למילה השנייה (הסומך).
- ✓ המילה "דם" מנוקדת בפתח ולא בקמץ כי בסמיכות התנועה של הנסמך מתקצרת.
- ✓ בצירוף של שם ותואר שתי המילים צריכות לקבל ה"א הידיעה, כפי שאפשר לראות בסוף הפרשה: הַדָּם הַנֶּקִי, או שתיהן ללא ה"א הידיעה: דם נקי.

דוגמאות נוספות לצורות סמיכות בפרשה:

מִשְׁפָּט-צֶדֶק בסמיכות, אבל בנפרד: לֹא-תִטֶּה מִשְׁפָּט.
עֲגָלַת בָּקָר בסמיכות, ובנפרד: הָעֲגָלָה.

"שנים עדים" או "שני עדים"

בפרק יז פסוק ו - "עַל-פִּי | שְׁנַיִם עֵדִים א֥וּ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יִמָּוֶת הַמֵּת".
אך בפרק יט פסוק טו - "עַל-פִּי | שְׁנֵי עֵדִים א֥וּ עַל-פִּי שְׁלֹשָׁה-עֵדִים יָקוּם דְּבָרִי" וכך צריך לומר את שם המספר לפני שם עצם.

מדוע אם כן כתבה התורה בפרק יז "שְׁנַיִם עֵדִים"?

מפרש זאת הנצי"ב מוולוז'ין בפירושו על התורה "העמק דבר":

המילה "שני" מציינת אחדות מלאה בין שני הפרטים, כפי שנאמר בשעירי יום כיפור - "שני שעירי עזים" וחז"ל דרשו במסכת יומא דף סב ע"ב "שיהיו שווים". לעומת זאת המילה "שניים" עניינה זוג שיש בו הבדל מסויים, אך דווקא ההבדל והניגוד יוצרים את השלימות. וכן בכרובים, נאמר "ועשית שנים כרובים" (שמות כ"ה, י"ח) כיוון שהיו זכר ונקבה, הווייתם הייתה אחת.

כאשר עדים מעידים על מאורע ודבריהם נמצאים מכוונים בדיוק מוחלט קיים חשד כבד על מהימנותם, כיוון שאין זה סביר ששני אנשים יראו ויחושו בדיוק אותו דבר. כך מבואר בתלמוד ירושלמי והובאו הדברים בפסקי הרא"ש למסכת "סנהדרין".

עתה נבין - בדיני נפשות שיש צורך בדרישה ובחקירה לעדים שנאי "ודרשת היטב" הדגישה התורה שעליהם להיות "שניים", כלומר על עדותם להיות דומה מאוד אך לא לגמרי שווה. אם הם יהיו "שני עדים", עדות שווה לגמרי - מהימנותם תיפגע.

שמות ופעלים בפרשה

צורת הבינוני בבניין קל במשקל קטל בתפקיד שם עצם: שְׁפָטִים וְשִׁטְרִים.

"מַעֲנֵן וּמַעֲנֵשׁ וּמִכְשָׁף" (יח, י) = צורת הבינוני בבניין פיעל.

שלוש מילים אלה הן פעלים בבניין פיעל בהווה. למרות זאת, הן שונות זו מזו בניקוד או בהטייה. להלן ההסבר:

מִכְשָׁף: מנוקדת בצורה הנפוצה של בניין פיעל בהווה - פתח באות הראשונה של השורש (פה"פ) ודגש חזק באות האמצעית (עה"פ).

מַעֲנֵשׁ: אין דגש בעה"פ כי היא אות גרונית וכן אין תשלום דגש לפני ח'.

מִעֲנָן: צורה ייחודית לכל השורשים שעה"פ ולה"פ זהות: שר"ר - משורר, סב"ב - מסובב, דב"ב - מדובב, עד"ד - מעודד.

מילה בפרשה

"וְזָלַק כְּזֹלָק יֶאֱכְלוּ לֶבֶד מִמִּכְרֵיוֹ עַל-הָאֲבֹת" (יח, ח)

מִמִּכְרֵיוֹ = הממכרים שלו

שם עצם ברבים מהשורש מכ"ר האות מי הראשונה איננה אות יחס במשמעות של "מן" ולכן אין דגש באות מי השנייה, אלא היא חלק משם העצם במשקל "מִקְטָל". באות כי יש דגש קל אחרי שווא נח. (יעוין ברש"י ובא"ע ומאידך ברשב"ם)

ניבים ופתגמים

צָדֵק צָדֵק תִּרְדּוּף (טז, כ)

פתגם המצווה לרדוף בכל עת אחר הצדק ועשיית מעשים טובים. עפ"י הדרש - גם את הצדק יש לרדוף בצדק, כלומר, באמצעות הליכי משפט הוגנים.

וּבְעֵרַת הָרָע מִקְרִיבָהּ (יז, ז)

ציווי לעקור משורש (לבער, לשרוף) את כל גילויי הרוע או השחיתות.

וּלְבַלְלֵי סוֹר בֵּין-הַמִּצְוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל (יז, יא)

ללכת בדרך ללא סטייה לצדדים, בהשאלה : לציית ציות מלא להוראות.

יִדְּינוּ לֹא שֹׁפְכוֹ אֶת-הַדָּם הַזֶּה (כא, ז)

במליצה: לא אנחנו הרגנו.

בהשאלה: אין לנו קשר למה שאירע, איננו אשמים, התנערות מכל אחריות למה שאירע.

להארות, הערות והצטרפות לרשימת התפוצה: byad-halashon@gmail.com

עיון בעלווים קודמים:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/ChinuchMukar/PikuahPedagogi/HebChar/parashat_week.htm

עריכה לשונית: כוכבה גרסון